

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В. ДАЛЯ
КАФЕДРА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни

«Психологія залежної та саморуйнівної поведінки»

для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр»

за освітньою програмою

«ПРИКЛАДНА ПСИХОЛОГІЯ ТА КОНСУЛЬТУВАННЯ»,

спеціальності С4 «Психологія»

усіх форм навчання

(Електронне видання)

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри практичної психології

та соціальної роботи

Протокол № 4 від 17 листопада 2025р

м. Київ 2025

УДК 316.624: 159.9 (075.8)

Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни «Психологія залежної та саморуйнівної поведінки» для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за освітньою програмою «ПРИКЛАДНА ПСИХОЛОГІЯ ТА КОНСУЛЬТУВАННЯ», спеціальності С4 «Психологія» усіх форм навчання (Електронне видання) / Уклад. старший викладач Бровендер О.О. – Київ: вид-во СНУ ім. В. Даля. 2025. 31 с.

У виданні містяться рекомендації щодо виконання практичних робіт та самостійної роботи з дисципліни «Психологія залежної та саморуйнівної поведінки». Наведено завдання до виконання практичних робіт та самостійного вивчення дисципліни, вимоги щодо їх виконання, тематику рефератів та контрольних робіт, тематика для самостійної роботи, список рекомендованої літератури та інформаційних джерел.

Для здобувачів вищої освіти за освітньою програмою
«ПРИКЛАДНА ПСИХОЛОГІЯ ТА КОНСУЛЬТУВАННЯ» спеціальності
С4 «Психологія» усіх форм навчання.

Укладач:

ст.викл. Бровендер О.О.

Відповідальний за випуск:

Рецензент:

канд.психол.наук Білецький П.С

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	9
2. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ	10
3. ВИМОГИ ЩОДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТИВНИХ ТА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ	16
4. ТЕМАТИКА РЕФЕРАТИВНИХ ТА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ	20
5. ТЕМАТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	22
6. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ	24
7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	29

ВСТУП

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни вивчення дисципліни є гармонізація, синтез знань про психологію адиктивної поведінки людини зі знаннями у сфері протидії злочинності та правопорушенням; формування наукового світогляду щодо психологічних чинників адиктивності, вмінь самостійно проводити психодіагностичну і консультативну роботу з адиктивними особами, зважено та відповідально.

Завдання дисципліни є засвоєння студентом навчального матеріалу переорієнтація із лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану форму та на організацію самоосвіти студента; поглиблення, узагальнення та закріплення застосування цих знань на практиці знань, які студенти отримують у процесі навчання, а також

Компетенції, що формуються після опанування дисципліни за освітньою програмою «ПРИКЛАДНА ПСИХОЛОГІЯ ТА КОНСУЛЬТУВАННЯ», спеціальності С4 «Психологія» усіх форм навчання(бакалаврський рівень вищої освіти).

Змістом компетенцій вивчення дисципліни є отримання студентами теоретичних знань та практичних навичок, необхідних для розуміння використовувати соціально-психологічні теорії і поняття для аналізу групової динаміки.

ЗК 1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 3. Навички використання інформаційних і комунікативних технологій.

ЗК 4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК 7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 8. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 9. Здатність працювати в команді.

ЗК 10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як член суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК12. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

Додаткові компетентності:

ЗК 13. Здатність до професійного розвитку, навчання протягом життя, самопрезентації та результатів своєї професійної діяльності, планувати та управляти власним робочим часом.

ЗК 14. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо, цінувати та поважати різноманітність та мультикультурність.

СК 1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК 2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК 3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання).

СК 4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

СК 5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.

СК 6. Здатність самостійно планувати, організувати та здійснювати психологічне дослідження.

СК 7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК 8. Здатність організувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову, в т.ч. особам, які отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни).

СК 9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.

СК 10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

СК 11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Додаткові компетентності:

СК 12. Здатність вирішувати проблеми психологічного супроводу інклюзивної освіти.

СК13. Здатність розумітися на психічних процесах, що розгортаються в освітніх закладах, установах та організаціях соціальної сфери.

ПРН 1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку й функціонування психічних явищ у контексті професійних завдань.

ПРН 3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. із використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПРН 4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень та аналізу літературних джерел.

ПРН 5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПРН 6. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, вміння дотримуватися процедури дослідження.

ПРН 7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

ПРН 8. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.

ПРН 9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації раннього втручання).

ПРН 10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПРН 11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій (в т.ч. у роботі з особами, що отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни).

ПРН 12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги в формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо, відповідно до вимог замовника.

ПРН 13. Взаємодіяти, вступати в комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові особливості.

ПРН 14. Ефективно виконувати різні ролі в команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості.

ПРН 15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

ПРН 16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

ПРН 17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку,

слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

ПРН 18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

Додатковий ПРН

ПРН 19*. Здійснювати аналіз соціально-психологічних процесів, що розгортаються в освітніх закладах, установах та організаціях соціальної сфери, та застосовувати техніки психологічного консультування і стратегії розвитку особистості.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

Знати: соціально-психологічну сутність поняття норми як визначальної основи розуміння адиктивності; психологічний зміст поняття «адиктивність»; ознаки, види, рівні та етапи розвитку адиктивності; чинники формування адиктивності та її індивідуальні механізми; вікові і гендерні особливості прояву адиктивної поведінки; зміст та основні стратегії соціальної профілактики адиктивності та пов'язаних із нею правопорушень; особливості діяльності психолога щодо організації та проведення індивідуальної профілактичної та консультативної роботи з особами, схильними до адиктивності; основні методи психологічної корекції адиктивності

Вміти: виявляти поведінкові та особистісні ознаки адиктивності; визначати чинники, що сприяють формуванню адиктивності; використовувати адекватні методи психологічної діагностики особистості з адиктивністю надавати психологічну допомогу адиктивним особам та членам їх родини.

1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Зміст і види девіантної поведінки

Тема 2. Чинники девіантної поведінки

Тема 3. Гендерно-вікові аспекти девіантної поведінки

Тема 4. Психологічна діагностика особистості з девіаціями поведінки

Тема 5. Психологічні основи профілактики і корекції девіантної поведінки

особистості

Тема 6. Суїцидальна поведінка

Тема 7. Вікові та гендерні аспекти девіантної поведінки особистості

Тема 8. Адиктивна поведінка особистості Алкогольна адикція

Тема 9 . Агресивна поведінка

Тема 10. Девіантна поведінка у соматохворих

2.ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ

Практичне завдання 1. Зміст і види девіантної поведінки (2 год.)

Завдання:

3. Які ви знаєте норми оцінки поведінки особистості?
4. Розкрийте психологічний зміст поняття “девіантна поведінка”.
5. Поясніть, у чому проявляється девіантна поведінка особистості. Наведіть приклади.
6. Укажіть види девіантної поведінки та дайте їх стислий аналіз.
7. Поясніть, чому суїцид відносять до проявів девіантної поведінки особистості. Які ще прояви аутодеструктивної поведінки особистості ви можете назвати?
8. Якими є рівні прояву девіантної поведінки особистості?
9. Проведіть психологічний аналіз делінквентної і кримінальної поведінки.
10. Дайте психологічний аналіз особливостей прояву адиктивної поведінки. Укажіть можливі об’єкти залежності в разі такої поведінки.
11. Якими є особливості особистості з девіаціями поведінки? Наведіть приклади відповідно до виду девіації.
12. Обґрунтуйте, чому віктимну поведінку особистості можна трактувати як девіантну.

Практичне завдання 2 Чинники девіантної поведінки (2 год)

Завдання:

1. Охарактеризуйте чинники виникнення відхилень у поведінці особистості.

2. Які соціально-психологічні чинники зумовлюють девіантну поведінку особистості?
3. Укажіть педагогічні чинники девіантної поведінки особистості.
4. Проаналізуйте індивідуально-психологічні чинники виникнення відхилень у поведінці.
5. Якими є особливості ставлення особистості з девіантною поведінкою до себе?
6. Розкрийте роль сім'ї у становленні особистості важковиховуваної дитини.
7. Яким чином неадекватні виховні впливи батьків і педагогів зумовлюють відхилення у поведінці дитини?
8. Проаналізуйте несприятливі стилі сімейного виховання як чинник девіантної поведінки особистості.
9. Поясніть, чому неадекватний рівень домагань може спричинити девіантну поведінку особистості.
10. Поясніть, чому негативне ставлення до себе може спричинити девіантну поведінку особистості.

Практичне завдання 3 Гендерно-вікові аспекти девіантної поведінки (2 год)

Завдання:

Розкрити наступні питання

1. Яким чином виявляються вікові особливості прояву девіантної поведінки особистості?
2. Охарактеризуйте особливості відхилень у поведінці дошкільників.
3. Якими є прояви девіантної поведінки у молодших школярів? З якими чинниками вони пов'язані?
4. Шкільна дезадаптація як чинник відхилень у поведінці молодшого школяра.
5. Проаналізуйте особливості девіантної поведінки підлітків.
6. Укажіть акцентуації характеру підлітків та їх вплив на відхилення в поведінці.

7. Дайте аналіз гендерних особливостей прояву девіантної поведінки особистості.
8. Гендерні стереотипи та їх вплив на прояви девіантної поведінки особистості.
9. Визначте можливі чинники, що сприяли проявам девіантної поведінки в даній ситуації.
10. Алла В. у дитинстві була жвавою, веселою, товариською дівчинкою. Охоче ходила до школи, але значних успіхів у навчанні не виявляла. Зараз вона у 8 класі, часто пропускає заняття, погано вчиться, з однокласниками практично не спілкується. Приділяє надмірну увагу власній зовнішності. Її бачать у товаристві старших дівчат і дорослих чоловіків, з якими вона палить, вживає алкоголь. Мати, коментуючи поведінку дівчинки, зауважує, що головне для жінки — вдало вийти заміж, тож немає нічого поганого в тому, що дочка вже підшукує собі пару.

Практичне завдання 4 Психологічна діагностика особистості з девіаціями поведінки (2 год)

Завдання:

1. Якою є мета психологічної діагностики особистості з девіаціями у поведінці?
2. Укажіть стадії психологічної діагностики особистості з девіаціями поведінки.
3. Дайте загальну характеристику методів психологічної діагностики особистості з поведінковими девіаціями.
4. Охарактеризуйте процедуру тестування особистості з поведінковими девіаціями. Наведіть приклади.
5. Яким чином можна використати методи опитування у діагностиці девіантної поведінки?
6. Проаналізуйте проєктивні методики дослідження особистості для виявлення особливостей прояву та індивідуально-психологічних чинників

її девіантної поведінки.

7. Укажіть методи діагностики мотиваційної сфери особистості з девіаціями поведінки.
8. Проаналізуйте методи діагностики самооцінки і рівня домагань особистості з девіаціями поведінки.
9. Проаналізуйте методи діагностики особливостей міжособистісних стосунків особистості з девіаціями поведінки.
10. Складіть орієнтовну схему психологічного вивчення особистості молодшого школяра з девіаціями поведінки.

Практичне завдання 5 Психологічні основи профілактики і корекції
девіантної поведінки особистості (2 год)

Завдання:

1. Розкрийте зміст психологічної допомоги особистості, схильної до девіантної поведінки.
2. Які функції та етапи профілактики і корекції девіантної поведінки особистості ви знаєте? Дайте їх характеристику.
3. Укажіть основні підходи до надання психологічної допомоги особистості з девіантною поведінкою.
4. Проаналізуйте особливості профілактики девіантної поведінки особистості дитини.
5. Які форми і методи психологічної допомоги є оптимальними щодо профілактики і корекції різних проявів девіантної поведінки особистості? Наведіть приклади.
6. Розкрийте суть і основні напрями розв'язання проблеми соціально-психологічної реабілітації особистості з девіантною поведінкою.
7. Якими є особливості діяльності психолога щодо профілактики девіантної поведінки?
8. Проаналізуйте особливості роботи “телефону довіри” як анонімного консультування особистості, схильної до девіантної поведінки.

9. Охарактеризуйте методи корекції девіантної поведінки важковиховуваних дітей.
10. Визначте особливості взаємодії психолога з батьками щодо профілактики і корекції девіантної поведінки дитини.
11. Розкрийте роль самовиховання у профілактиці та корекції девіантної поведінки важковиховуваних дітей.
12. Назвіть методи підкріплення та їх роль у корекції девіантної поведінки.
13. Розкрийте роль ЗМІ у подоланні та профілактиці девіантної поведінки особистості.
14. Визначте можливі чинники, що сприяли проявам девіантної поведінки у такій ситуації.
15. У Олексія Д., учня 8-го класу, мати деспотична, захоплена роботою і професійною кар'єрою, батько м'який, товариський, працює звичайним службовцем, отримуючи низьку зарплату. Олексій у дитинстві займався музикою, спортом. Зараз всі додаткові заняття покинув та й у школі навчається не дуже добре. Вперше алкоголь спробував у 12 років разом з товаришами з двору. Було погано, але не покинув зловживати спиртним, обгрунтовуючи це тим, що не міг "зрадити товаришів". Визначте форми індивідуальної роботи з Олексієм Д.

Практичне завдання 6 Суїцидальна поведінка (2 год)

Завдання:

1. Написати психологічне есе на тему «Моє розуміння причин суїцидальної поведінки особистості»
2. Подумайте над цими питаннями і дайте на них письмову відповідь.
3. Вкажіть основні дослідження суїцидальної поведінки особистості на сучасному етапі.
4. Проаналізуйте причини та закономірності вивчення суїцидальної поведінки особистості.

5. Продумайте як і які проблеми суїцидальної поведінки особистості можна вирішити.

Практичне завдання 7 Вікові та гендерні аспекти девіантної поведінки особистості (2 год)

Завдання:

1. Подумайте над цими питаннями і дайте на них письмову відповідь.
2. Подайте аналіз тендерних особливостей вияву девіантної поведінки особистості.
3. Подумайте, чому гендерні стереотипи впливають на вияви девіантної поведінки особистості.
4. Поясніть, чому в дошкільному віці не можна говорити про девіантну поведінку.
5. Проаналізуйте важливість статевого виховання дитини

Практичне завдання 8 Адиктивна поведінка особистості Алкогольна адикція

Завдання

1. Опишіть особистість, схильну до адиктивної поведінки.
2. Опишіть особливості продрому алкоголізму та його небезпеку.
Подумайте над цими питаннями і дайте на них письмову відповідь:
Вкажіть основні ознаки адиктивної поведінки.
Поясніть причини та закономірності розвитку алкогольного узалежнення.
Обґрунтуйте небезпеку біологічної схильності до алкоголізму.

Практичне завдання 9 Агресивна поведінка

Завдання:

1. Складіть профіль агресивної особистості.
2. Подумайте над цими питаннями і дайте на них письмову відповідь.
 - а) Вкажіть основні дослідження агресивної поведінки на сучасному етапі.

- b) Проаналізуйте причини та закономірності розвитку агресивної поведінки особистості.
- c) Продумайте як і які існуючі проблеми агресивної поведінки особистості можна вирішити

Практичне завдання 10 Девіантна поведінка у соматохворих

Завдання

1. Написати психологічне есе на тему «Моє розуміння причин гармонійної та девіантної поведінки у соматично хворих».
 2. Подумайте над цими питаннями і дайте на них письмову відповідь
- a) Вкажіть основні дослідження девіантної поведінки у соматично хворих на сучасному етапі.
 - b) Проаналізуйте фази розвитку онкологічного процесу та їх вплив на виникнення девіацій

4.ВИМОГИ ЩОДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТИВНИХ ТА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Реферат (від лат. refero – доповідаю, повідомляю) – короткий виклад наукової проблеми, результатів наукового дослідження, що містяться в одному або декількох творах ідей тощо.

Реферат (контрольна робота) є науковою роботою, оскільки містить у собі елементи наукового дослідження. У зв'язку з цим до нього повинні пред'являтися вимоги з оформлення, як до наукової роботи.

Загальні вимоги до оформлення рефератів.

Загальний обсяг роботи – 15-25 сторінок друкованого тексту (з урахуванням титульного аркуша, змісту та списку літератури) на папері формату А4, на одній стороні аркуша. Роботу друкують на комп'ютері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) з полуторним

міжрядковим інтервалом.

Текст реферату необхідно друкувати, залишаючи поля: вгорі, внизу –20 мм, з лівого боку – 20 мм, з правого боку – 20 мм. Абзац – 1,25.

Шрифт – Times New Roman, кегль – 14. Шрифт друку повинен бути чітким, чорного кольору, середньої жирності.

Нумерація сторінок ставиться у верхньому правому кутку. На титульному листі нумерація не ставиться, але враховується в загальній нумерації.

Метою реферативної роботи є набуття навичок роботи з літературою, узагальнення літературних джерел і практичного матеріалу за темою, здатності грамотно викладати питання теми, робити висновки.

Реферат (контрольна робота) повинен містити:

- титульний аркуш
- зміст
- вступ
- основну частину (розділи, частини)
- висновок

Титульний аркуш оформляється за зразком.

У тексті повинні композиційно виділятися структурні частини роботи, що відображають суть дослідження: вступ, основна частина і висновок, а також заголовки і підзаголовки.

На початку реферату повинен бути зміст, у якому вказуються номери сторінок за окремими розділами. У вступі слід відобразити місце розглянутого питання в науковій проблематиці, його теоретичне і прикладне значення. (Обґрунтувати вибір даної теми, коротко розповісти про те, чому саме вона зацікавила автора), які вчені працювали над цією проблемою, які їх погляди на неї. Основна частина повинна викладатися згідно з планом, чіткою послідовно, бажано своїми словами. У тексті повинні бути посилання на використану літературу. При дослівному відтворенні матеріалу кожна цитата повинна мати посилання на відповідну позицію у списку використаної літератури із

зазначенням номерів сторінок, наприклад [12, с. 56]. Після кожного розглянутого питання плану короткий висновок.

ВСТУП. Ця коротка глава повинна містити кілька вступних абзаців, які безпосередньо вводять в тему реферату.

РОЗДІЛ 1. Основна наукова частина реферату. Тут в логічній послідовності викладається матеріал за темою реферату. Цю главу доцільно розбити на підпункти - 2.1., 2.2. (із зазначенням у змісті відповідних сторінок).

Усі виноски і підрядкові примітки розташовуються на тій же сторінці, до якої вони належать.

Оформлення цитат. Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити цитати. Науковий етикет потребує точного відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором. Використовувати цитати в тексті роботи доцільно тоді, коли є потреба порівняти погляди різних авторів з приводу одного й того ж питання. Текст, який цитується, береться в лапки і супроводжує посиланням на джерела. Посилання роблять і тоді, коли думка автора переказується.

Оформлення перерахувань. Текст усіх елементів перерахування повинен бути граматично підпорядкований основній ввідній фразі, котра передує перерахуванню.

Основними видами ілюстративного матеріалу у реферативних повідомленнях є: креслення, схема, фотографія, діаграма, графік.

Кожна ілюстрація має відповідати тексту, а текст – ілюстрації.

Номер ілюстрації та відповідну назву розміщують під малюнком. За необхідності ілюстрації доповнюють пояснювальними даними (під малюнковий підпис).

У тому місці наукової роботи, де викладається тема, пов'язана із ілюстрацією, і де читачеві треба вказати на неї, розміщують посилання в вигляді виразу в круглих дужках, наприклад: (рис. 1.2)

Таблиці

Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлюватися у вигляді таблиць. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею та друкують симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають з великої літери. Назву наводять жирним шрифтом.

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті так, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блоку роботи або з поворотом за стрілкою годинника. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на наступну сторінку.

При посиланні в тексті на таблиці слово –таблиця пишеться скорочено, наприклад: –... ці дані показано в табл. 1.2».

ВИСНОВКИ повинні містити коротке узагальнення розглянутого матеріалу, виділення найбільш достовірних і обґрунтованих положень і тверджень, а також найбільш проблемних, розроблених на рівні гіпотез, важливість розглянутої проблеми з точки зору практичного застосування, світогляду, етики тощо.

У цій частині автор підводить підсумок роботи, робить короткий аналізі формулює висновки.

Вимоги до оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

Джерела, що використані для написання наукових робіт, слід розміщувати у списку в алфавітному порядку прізвищ авторів (якщо авторів декілька, то прізвищ перших), а також заголовків праць. До списку літератури включаються всі публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, на які є посилання в роботі. Усі джерела вказуються тією мовою, якою вони видані. *Неприпустимим є переклад російських видань українською мовою.* Література іноземними мовами наводиться в кінці списку використаної літератури. Відомості про джерела, що включені до списку, подаються згідно з вимогами

державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць.

Зразки оформлення бібліографічного опису у списку джерел ф.23.

Додатки

У кінці наукових робіт розміщуються додатки в порядку появи посилань у тексті. Крім таблиць, рисунків, графіків, сюди можуть бути включені анкети, тести, програми бесід з учнями, програми спостережень, питання до інтерв'ю зі студентами, педагогічними працівниками, методичні розробки тощо. Додаток повинен мати заголовок, який друкується у правому верхньому куті малими літерами (перша – велика) із зазначенням його номера, але без знака №, наприклад, Додаток А. Якщо до наукової роботи включено лише один додаток, то слово Додаток подається без номера.

ПЕРЕЛІК ТЕМ:

1. Девіантологія як міждисциплінарна галузь наукового знання: основні напрями, об'єкт та предмет.
2. Девіантологія як міждисциплінарна галузь наукового знання: завдання, категорії, методи.
3. Соціально-психологічна сутність поняття норми як визначальної основи розуміння девіантності.
4. Поняття соціальної норми. Ієрархія соціальних норм.
5. Девіантність як механізм соціогенезу.
6. Значення відхилень від норми для біологічної еволюції та суспільного розвитку. Позитивні та негативні девіації.
7. Сучасні наукові підходи до оцінки поведінкової норми.
8. Девіантна поведінка людини.
9. Поведінкова норма, девіація та патологія.
10. Місце психології девіантної поведінки в системі наук про поведінку.
11. Статистичний підхід до девіацій.
12. Принципи розрізнення психологічних феноменів та психопатологічних

симптомів.

13. Психічна індивідуальність та її структура.
14. Зовнішні та внутрішні фактори поведінки особистості.
15. Основні підходи до пояснення причин девіантної поведінки: психоаналітичний, когнітивний, гуманістичний.
16. Чинники, що зумовлюють девіантну поведінку особистості: соціальні та соціальнопсихологічні.
17. Чинники, що зумовлюють девіантну поведінку особистості: психолого-педагогічні та індивідуально-психологічні.
18. Темпераментальна збалансованість людини.
19. Гармонічна особистість.
20. Типи девіантної поведінки.
21. Делінквентний тип девіантної поведінки.
22. Адиктивний тип девіантної поведінки.
23. Патохарактерологічний тип девіантної поведінки.
24. Психопатологічний тип девіантної поведінки.
25. Тип девіантної поведінки, пов'язаний із гіперздібностями.
26. Психологічні особливості креативної поведінки.
27. Форми девіантної поведінки.
28. Агресивна поведінка.
29. Аутоагресивна поведінка.
30. Поведінка, пов'язана із зловживанням речовинами, що викликають стани зміненої свідомості.
31. Порушення харчової поведінки.
32. Сексуальні девіації і перверсії.
33. Надцінні психологічні захоплення.
34. Комунікативні девіації.
35. Аморальна поведінка.
36. Неестетична поведінка (девіації стилю поведінки).
37. Психологічна характеристика гіперкінетичної (гіпердинамічної) поведінки.

38. Структура девіантної поведінки.
39. Етнокультурні варіанти девіантної поведінки.
40. Складові етностереотипів поведінки.
41. Гендерні варіанти девіантної поведінки.
42. Типи статево-рольових особливостей.
43. Психологічні особливості девіантної поведінки у жінок та чоловіків.
44. Вікові варіанти девіантної поведінки.
45. Психологічні аспекти дитячих девіацій.
46. Психологічні аспекти девіацій у підлітковому віці.
47. Психологічні аспекти девіантної поведінки у дорослому та похилому віці.
48. Професійні варіанти девіантної поведінки.
49. Девіантна поведінка у соматично хворих людей.
50. Психологічна характеристика істероїдної поведінки...

4. ТЕМАТИКА ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Психологія адиктивної поведінки як міждисциплінарна галузь наукового знання.
2. Основні види залежної поведінки, визначення, характеристика.
3. Соціальні фактори в походженні адиктивної поведінки.
4. Біологічні фактори адиктивної поведінки.
5. Психологічні фактори адиктивної поведінки.
6. Концептуальні моделі походження залежної поведінки.
7. Поняття про поведінкову норму і патологію.
8. Підходи до оцінки поведінкової норми, патології і девіацій.
9. Взаємодія індивіда з реальністю і типи девіантної поведінки.
10. Мотиви вживання психоактивних речовин (аттариктичний, гедоністичний, псевдокультурний, субмісивний).
11. Реакції підліткового віку.
12. Особистісні і вікові особливості адиктивного підлітка.
13. Риси особистості характерні для залежних від ПАР осіб.

14. Підлітковий вік як фактор ризику виникнення адиктивної поведінки.
15. Прояв адиктивної поведінки залежно від типу акцентуації характеру підлітків.
16. Загальна характеристика і класифікація хімічних залежностей
17. Адикції до їжі: переїдання, голодування.
18. Етапи та шляхи формування хімічної залежності.
19. Нейропсихологічні основи формування хімічної залежності.
20. Адикція покупок
21. Основні ознаки алкоголізму.
22. Теорії походження алкоголізму.
23. Характеристика стадії алкогольного сп'яніння.
24. Границі і стадії алкоголізму як наркологічного захворювання.
25. Зміна особистості при алкоголізмі.
26. Соматичні ускладнення алкоголізму.
27. Токсикоманія: інтоксикація інгалянтами, наслідки.
28. Загальне уявлення про наркоманію.
29. Формування психофізіологічної залежності від наркотичних речовин.
30. Форми прояву та стадії розвитку наркоманії.
31. Види наркотичних речовин: характеристика і наслідки зловживання.
32. Характеристика опіумної наркоманії. Ознаки вживання наркотичних речовин групи опіатів.
33. Вплив на організм галюциногенів і наслідки зловживання.
34. Психостимулятори: види, клінічні ознаки та наслідки зловживання.
35. Нікотинова залежність.
36. Співзалежна поведінка: визначення, причини, види, засоби профілактики.
37. Основні підходи до здійснення корекційної діяльності в області залежної поведінки.
38. Психотерапевтичні методи та програми лікування хімічної залежності.
39. Групова психотерапія в комплексній терапії залежних станів.

40. Сугестивні методи психотерапії (гіпнотерапія, емоційно-стресова терапія, «кодування», аутогенна релаксація) у комплексній терапії залежних станів.
41. Сімейна психотерапія залежних станів.
42. Замісні програми в подоланні хімічної залежності.
43. Методи діагностики алкогольної, нікотинової та наркотичної залежності.
44. Методи діагностики особистісної схильності до залежної поведінки.
45. Профілактика: моделі профілактики від психоактивних речовин, види, напрямки, методи.
46. Загальна характеристика, критерії та види нехімічних залежностей.
47. Сексуальні адикції :теорії походження, форми прояву, особистісні риси сексуальних адиктів.
48. Інтернет-залежність.
49. Комп'ютерна залежність.
50. Залежність від мобільних телефонів.
51. Телевізійна залежність.
52. Працеголізм.
53. Фанатизм: види, ознаки.
54. Спортивна залежність
55. Релігійна залежність.
56. Адикція стосунків.

5. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

Оцінювання здобутих знань і навичок студентів з дисципліни відповідно до навчальної програми здійснюється в три етапи:

1. *поточний контроль*: за результатами участі студентів у роботі на семінарських та практичних заняттях (вхідний контроль знань (усний), поточний контроль знань (усний/письмовий), доповіді з мультимедійними

презентаціями, самооцінка студентом рівня знань);

2. підсумковий контроль: іспит.

Загальна оцінка знань студентів з дисципліни пропорційно враховує результати поточного та підсумкового контролів і формується за сто баловою системою оцінювання та з використанням ECTS.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту(роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	F X	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

"А" (90 – 100) ставиться у разі, якщо студент:

- засвоїв теоретичний зміст дисципліни;
- систематично готувався до занять згідно з програмою та робочою

програмою дисципліни, при цьому опрацював не тільки матеріали лекцій, але й джерела основної літератури і необхідні нормативні та інструктивні матеріали, окремі джерела додаткової літератури;

- брав активну участь у роботі на практичних та лекційних заняттях;
- оволодів відповідними практичними навичками та вміннями, набув здатність використовувати їх;
- аргументовано і логічно формулював висновки та робив узагальнення за питанням/темою, глибоко і всебічно розкривав зміст питань, які обговорювалися;
- вільно оперував термінами та поняттями, викладав матеріал літературною мовою;
- виявив творчі здібності та вміння виконувати індивідуальні та колективні завдання, самостійно здобувати знання, знаходити відповідні джерела інформації;
- своєчасно та якісно виконав усі, передбачені програмою дисципліни завдання, брав участь у наукових заходах (олімпіадах, студентських наукових конференціях, науково-дослідній роботі кафедри), має опубліковані тези/статті),
але допускав при усних або письмових відповідях, тестуванні окремі неточності.

«В» (82-89) ставиться у разі, якщо студент:

- засвоїв теоретичний зміст дисципліни в повному обсязі та оволодів практичними навичками та вміннями;
- систематично готувався до занять згідно з програмою та робочою програмою дисципліни, з використанням джерел основної літератури та нормативних та інструктивних матеріалів;
- творчо підходив до вирішення завдань, вільно розв'язував їх;
- доказово розкривав основні положення теми;
- повно, чітко та логічно відповідав на поставлені питання, показав розуміння сутності теорій, понять, предметів, явищ тощо;
- викладав матеріал літературною мовою, оперував термінами та поняттями;
- виявив здатність практично оцінювати

окремі

факти/явища/процеси;

- виконав усі передбачені програмою дисципліни завдання, у т.ч. модульного контролю та з самостійного опрацювання,

але недостатньо використовував додаткову літературу; при усних відповідях не досить повно й аргументовано викладав матеріал; виявив недостатню активність на практичних заняттях, під час письмового тестування допускав окремі помилки.

«С» (75 – 81) ставиться у разі, якщо студент:

- засвоїв теоретичний зміст дисципліни в повному обсязі;
- оволодів практичними навичками й вміннями;
- зіставляв, узагальнював, систематизував інформацію;
- давав повну, розгорнуту та аргументовану відповідь на поставлені питання;

- доказово розкривав основні положення теми та зміст питань, що обговорювались;

- формулював висновки з окремих питань;

- виконав завдання, передбачені програмою дисципліни, у т.ч. індивідуальне завдання, завдання модульного контролю та з самостійного опрацювання,

але допускав окремі помилки при тестуванні; виявив деякі недоліки при усних відповідях; не виявив належної активності при обговоренні питань, старанності при виконанні завдань для самостійної роботи; недостатньо використовував додаткову літературу; виконав індивідуальне завдання, не дотримуючись вимог до оформлення, не виявив до нього творчий підхід.

«Д» (69-74) ставиться у разі, якщо студент:

- засвоїв значну частину теоретичного матеріалу;
- виявив знання і розуміння основних теоретичних положень дисципліни;

- аналізував певні процеси/явища/показники;
- відповідав на питання, які обговорювалися на занятті;
- формулював висновки з окремих питань;
- виконав завдання модульного контролю, індивідуальне завдання,

але допускав окремі помилки при усних відповідях, тестуванні; не виявив належної активності при обговоренні усних питань, старанності при виконанні завдань для самостійної роботи, недостатньо використовував додаткову літературу; виконав не всі завдання для самостійної роботи; виконав індивідуальне завдання, не дотримуючись вимог до оформлення.

«Е» (60-68) ставиться у разі, якщо студент:

- засвоїв основні теоретичні положення дисципліни;
- на значну частину матеріалу давав репродуктивні відповіді;
- виконав окремі завдання модульного контролю та індивідуальне

завдання,

але допускав значну кількість суттєвих помилок при усних та письмових відповідях, тестуванні; не розумів сутності питань; не виявив належної активності на заняттях, старанності при виконанні завдань для самостійної роботи; недостатньо використовував основну та додаткову літературу; не брав участь у виконанні колективних завдань.

«F» (35-59) ставиться у разі, якщо студент:

- фрагментарно оволодів теоретичними питаннями, що становить незначну частину навчального матеріалу;
- поверхнево розкривав зміст питань, які розглядалися;
- не проявляв активності при їх обговоренні;
- допускав суттєві помилки при усних та письмових відповідях;
- поверхнево ознайомився з рекомендованою літературою;
- виконав індивідуальне завдання та завдання для самостійної роботи, не дотримуючись вимог до оформлення;
- не виконав завдання модульного контролю.

«FX» (0-34) ставиться у разі, якщо студент:

- оволодів матеріалом на рівні елементарного розпізнання тавідтворення окремих фактів/предметів/явищ тощо;
 - поверхнево розкривав зміст питань, які розглядалися, не виявивактивності при їх обговоренні;
 - допускав суттєві помилки при усних та письмових відповідях,
- тестуванні; поверхнево ознайомився з рекомендованою літературою;
- не виконав завдання для самостійної роботи та індивідуальнезавдання;
 - не брав участь у виконанні колективних завдань;
 - не виконав завдання модульного контролю.

Усі виконані студентом протягом поточного і підсумкового контролів завдання оцінюються за спеціально розробленою шкалою у межах сто балової системи.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аутоагресивна поведінка підлітків [Текст]: монографія / О. В. Погорілко, А.М.Скрипніков, Л.О. Герасименко, Р.І.Ісаков. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2017. 141 с.
2. Бондарчук О.І. Психологія девіантної поведінки: Курс лекцій. К.: МАУП, 2006. 88 С.
3. Бровендер О. О., Завацька Н.Є., Блискун О. О., Савчук О. А. Шелест О. В. /Соціально-психологічні основи процесу реінтеграції військовослужбовців в умовах трансформаційного соціуму/ О.О. Бровендер, Н.Є. Завацька , О.О. Блискун , О.А. Савчук ,О.В. Шелест - Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – Сєвєродонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. – № 3 (56). Т.2. – С. 394-403.

4. Бровендер О.О. Завацька Н.Є., Пілецька Л.С. Сафонова С.О., Каширіна Є.В, / Соціально-психологічні засади життєстійкості та самореалізації молоді в професіях соціономічного типу/ О.О Бровендер, Н.Є Завацька., Л.С Пілецька. С.О. Сафонова, Є.В. Каширіна - Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи. Збірник наук. праць СНУ ім. В. Даля. . - Київ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2022-№ 2(58). С. 5-17.
5. Brovender O. Development of one's own educational project: from theory to practice/O.BrovenderActivities in Educational Establishments: European Experience: a collection of scientific works of Jagiellonian University in Kraków. - Jagiellonian University, Kraków, Poland-2022 Т.1. Р. 8-18.
6. Бровендер О. О., Завацька Н.Є. Смирнова О. О Блискун О. О., Боярин Л. В. /Емоційна експресивність та асертивність в структурі комунікативної компетентності особистості/ О. О Бровендер . Н.Є Завацька., О. О Смирнова. О. О.Блискун , Л.В Боярин - Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи. Збірник наук. праць СНУ ім. В. Даля. - Київ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2023. № 1(60). С. 141-151.
7. Бровендер О. О., Блискун О. О., Завацька Н.Є. Завацький В. Ю. Тоба М. В. Дятченко Д. О. /Соціально-психологічні особливості групової норми в контексті проблеми безпечної поведінки та нормативного впливу у групі/ О. О.Бровендер , О. О.Блискун, Н.Є. Завацька, В. Ю. Завацький, М. В. Тоба, Д. О.Дятченко - Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи. Збірник наук. праць СНУ ім. В. Даля. - Київ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2023 № 2(61). С. 213-220.
8. Бровендер О.О., Шаповалова В.А., Бурлакова І.А., Шелест О.В. / Психологічна структура здоров'я особистості в кризових умовах/ О.О Бровендер., В.А Шаповалова., І.А Бурлакова., О.В.Шелест - Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи. Збірник наук. праць СНУ ім. В. Даля. - Київ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2023 № 3(62). Т.2. С. 15-25.

9. Бровендер О.О. Завацька Н.Є., Смирнова О.О., Колісник Р.Я., Турбан В.В \ Емпіричне дослідження прояву емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку\ О.О. Бровендер Н.Є., Завацька О.О Смирнова., Р.Я Колісник., В.В Турбан - Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи. Збірник наук. праць СНУ ім. В. Даля. - Київ: Вид-во СНУ ім. В. Даля 2024 № 3(65). Т. 1. С. 235-248.
- 10.Бровендер О.О. Peculiarities of the functioning of funds and grant programs: trends in fundraising activities \ Organization of Project Activities in Educational Establishments: European Experience: a collection of scientific works of Jagiellonian University in Kraków. - Jagiellonian University, Kraków, Poland 2024 Vol.1. P. 6-14.
- 11.Кошова І. В., Кресан О. Д. К 76 Психологія девіантної поведінки: Навчально-методичний посібник. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 226 с
- 12.Мудрик А. Б. Психологія залежної поведінки : навчальний посібник / А. Б. Мудрик. – Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2022. – 236 с
- 13.Соціально-психологічна корекція суїцидонебезпечних станів особистості зрілого віку : монографія / Завацька Н.Є., Кованда О.В., Завацький В.Ю., Завацький Ю.А., Спицька Л.В., Тоба М.В., Шаповалова В.А. / За ред. Н.Є. Завацької, О.В. Кованди. – Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2020. – 216 с.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять та самостійної роботи з дисципліни

«Психологія залежної та саморуйнівної поведінки»

для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр»

за освітньою програмою

«ПРИКЛАДНА ПСИХОЛОГІЯ ТА КОНСУЛЬТУВАННЯ»,

спеціальності С4 «Психологія»

усіх форм навчання

(Електронне видання)

Укладач:

Олена Олександрівна Бровендер

Оригінал-макет О.О. Бровендер

Підписано до друку __. __. 202__.

Формат 60x84 1/16. Папір типогр. Гарнітура Times.

Друк офсетний. Умов. друк. арк. ____. Обл.-вид. арк. ____.

Тираж __ екз. Вид. № ____. Замов. № _____. Ціна договірна.

Видавництво Східноукраїнського національного університету
імені Володимира Даля

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.

Адреса університета: вул. Іоанна Павла II, 17

м. Київ, 01042, Україна e-mail: vidavnictvosnu.ua@gmail.com